

Artikel

Gewikt en gewogen, deel II: de beoordeling van de billijkheid van de vergoeding van advocaatkosten (530 Sv)

Een aantal handvatten bij het indienen van een schadevergoedingsverzoek van de gemaakte kosten van rechtsbijstand ex artikel 530 Sv

Mr. K.M.G. Demandt en mr. C.A.M. Janssen*

352

1. Inleiding

Al eerder schreven wij dat de titanenstrijd nog niet volledig ten einde is wanneer de zaak eindigt zonder oplegging van straf of maatregel en zonder toepassing van artikel 9a Sr.¹ Daarna begint immers de ‘strijd’ over de vergoeding van de gemaakte reis-, verblijf- en advocaatkosten. Zo schreven we eerder over de rol van onschuldpresumptie in deze procedure over de schadevergoeding. In dit artikel gaan wij in op de keuze voor een bepaalde advocaat, diens uurtarief en de keuze voor een proactieve opstelling van de verdediging in de verhouding tot de gronden van billijkheid bij schadevergoedingsverzoeken van de gemaakte kosten van rechtsbijstand ex artikel 530 Sv.

Laten we één ding vooropstellen: het is aan de verdachte om een advocaat naar keuze te kiezen en vervolgens met die advocaat te bepalen wat de gewenste verdedigingsstrategie is. In de schadevergoedingsprocedures is

in de loop van de decennia een opgaande en dalende lijn te ontwaren als het aankomt op het al dan niet toekennen van een verzoek om vergoeding van de advocaatkosten. Er zijn jaren geweest dat – in het geval een vergoeding billijk werd geacht – de werkelijke kosten werden vergoed. Echter, de huidige tendens lijkt te zijn dat als wordt geoordeeld dat een vergoeding billijk is, er ook een redelijk intensieve discussie kan plaatsvinden over de vraag of vergoeding voor de gekozen processtrategie billijk is. Wij menen dat de rechter zich dient te distantiëren van het geven van een vergaand inhoudelijk oordeel over de processtrategie en bij de beoordeling ook dient te onderkennen dat sommige typen zaken bewerkelijk zijn. Laten we vooropstellen dat de rechter uiteraard de billijkheid van het verzoek moet kunnen beoordelen en er ook grenzen aan een dergelijk verzoek moeten kunnen worden gesteld. Een billijkheidsoordeel moet immers worden gegeven, maar het is de vraag hoe intensief en vergaand dat billijkheidsoordeel kan en moet zijn. Wij menen dat in dat kader een meer marginale toetsing op zijn plaats is. De wijze waarop een strafrechtelijke verdenking wordt bestreden is immers iets waar de advocaat samen met zijn cliënt over beslist. Het is daarom opnieuw tijd om de balans op te maken en een aantal handvatten voor de praktijk te geven.

* Mr. K.M.G. Demandt is docent bij het Fiscaal Instituut Tilburg (Tilburg University) en is advocaat bij Demandt Advocatuur. Mr. C.A.M. Janssen is werkzaam als advocaat bij Wladimiroff Advocaten.

1 Zie K.M.G. Demandt & C.A.M. Janssen, ‘Gewikt en gewogen: de vergoeding van advocaatkosten (530 Sv)’, *TBS&H* 2022, p. 11.

2. De beoordeling van het verzoek om vergoeding van de gemaakte kosten van rechtsbijstand

Volgens artikel 534 lid 1 Sv vindt toekenning van schadevergoeding plaats indien en voor zover daartoe, naar het oordeel van de rechter, alle omstandigheden in aanmerking genomen, gronden van billijkheid aanwezig zijn. Wat als billijk wordt beschouwd, wordt beoordeeld aan de hand van een aantal aspecten zoals de hoogte van de declaratie, het in rekening gebrachte uurtarief, et cetera.² We gaan in dit artikel ervan uit dat de advocaat de cliënt op betalende basis heeft bijgestaan.³

2.1 Declaratie = of ≠ het uitgangspunt?

Volgens de rechtspraak is het uitgangspunt de declaratie van de advocaat.⁴ Het bedrag op die declaratie is immers in rekening gebracht bij de gewezen verdachte en (meestal) ook door hem voldaan. Een goed onderbouwd 530 Sv-verzoek is daarom gestaafd met de declaraties en de onderliggende urenspecificaties. Dit stelt de rechter in staat te beoordelen of er gronden van billijkheid zijn om een vergoeding toe te kennen voor de kosten van de raadsman en, zo ja, tot welk bedrag. Zo kan het ontbreken van inzicht in de tijdsbesteding tot het oordeel leiden dat (volledige) toewijzing van het verzoek niet billijk is.⁵

Maar de declaratie is 'slechts' een *uitgangspunt*.⁶ De rechter is daaraan dus niet gebonden. Dit betekent dat *'de rechter de ruimte heeft om (...) af te wijken indien en voor zover daarvoor gronden van billijkheid aanwezig zijn'*.⁷ Die gronden van billijkheid kunnen zijn gelegen in de mate waarin de verzoeker het aan zichzelf te wijten heeft dat die betreffende kosten zijn gemaakt,⁸ maar ook

in de bovenmatigheid van de declaratie.⁹ In dat laatste geval moet het dan wel gaan om een bovenmatigheid *'die in meer of mindere mate in het oog springt'*. Is daarvan geen sprake, dan dient de rechter de omvang van de declaratie marginaal te toetsen.¹⁰ Bij de beoordeling of de declaratie bovenmatig is, kan de rechter de aard, de omvang en/of de complexiteit van de onderliggende strafzaak meewegen.¹¹ Vanwege deze open normen bestaan er veel verschillen in de 530 Sv-jurisprudentie. Want wat voor de ene rechter billijk is, hoeft dat voor de andere rechter niet te zijn.

2.2 Het uurtarief van de advocaat

Een 'hoger' uurtarief op de declaratie is vaak een discussiepunt in schadevergoedingszaken. In fraudezaken wordt door de verdachte vanwege de complexiteit doorgaans een gespecialiseerde advocaat ingeschakeld. In deze zaken, maar ook in andere zaken die een zekere specialiteit vereisen, is te merken dat de uurtarieven hoger liggen. Het uurtarief van de advocaat zou volgens ons echter in beginsel niet moeten uitmaken. De verdachte heeft immers een vrije advocaatkeuze en de advocaat behoort zijn of haar uurtarief integer (art. 10a lid 1 onderdeel d Advocatenwet) en in redelijkheid (Gedragsregel 17) vast te stellen.

Uit de rechtspraak valt desondanks af te leiden dat het Openbaar Ministerie als reactie op het verzoekschrift vindt dat consequenties moeten worden verbonden aan de keuze voor een in zijn ogen 'dure' advocaat. In sommige gevallen hanteert het Openbaar Ministerie zelf vastgestelde, in zijn ogen redelijke, uurtarieven voor een advocaat.¹² De rechtbank gaat daar veelal niet in mee en overweegt daartoe:

*'Slechts wanneer door een raadsman of raadvrouw een uurtarief wordt toegepast dat qua hoogte zodanig afwijkt van wat naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid aanvaardbaar is, kan dit leiden tot een correctie van dat uurtarief.'*¹³

2 Wij merken op dat in dit artikel in het bijzonder aandacht wordt besteed aan door een advocaat verrichte werkzaamheden op betalende basis, in (omvangrijke en/of complexe) fraudezaken.
3 Dit artikel en de daarin genoemde jurisprudentie zijn bijgewerkt tot en met 8 september 2022.
4 Bijv. Hof Amsterdam 6 januari 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:37; Rb. Amsterdam 25 mei 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:3599; Hof Arnhem-Leeuwarden 18 maart 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:2241.
5 Rb. Zeeland-West-Brabant 19 augustus 2022, ECLI:NL:RBZWB:2022:5037; Hof Amsterdam 8 juni 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:2438.
6 Hof Arnhem 8 oktober 2012, ECLI:NL:GHARN:2012:BY0240; Hof Arnhem 22 januari 2007, ECLI:NL:GHARN:2007:BE8953.
7 Hof Amsterdam 20 juli 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:2233. Zie in gelijke zin Hof Amsterdam 28 mei 2014, ECLI:NL:GHAMS:2014:2466; Hof Arnhem 19 november 2007, ECLI:NL:GHARN:2007:BD6988; Hof Arnhem 30 juli 2007, ECLI:NL:GHARN:2007:BD6997; Rb. Amsterdam 14 maart 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:2067; Rb. Den Haag 14 maart 2017, ECLI:NL:RBDHA:2017:3224.
8 Zie in gelijke zin Hof Amsterdam 14 december 2018, ECLI:NL:GHAMS:2018:4651; Rb. Midden-Nederland 18 januari 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:420; Rb. Noord-Holland 27 mei 2019, ECLI:NL:RBNHO:2019:4527; Rb. Noord-Holland 15 september 2014, ECLI:NL:RBNHO:2014:11932. Zie ook K.M.G. Demandt & C.A.M. Janssen, 'Gewikt en gewogen: de vergoeding van advocaatkosten (530 Sv)', *TBS&H* 2022, p. 11.

9 Rb. Amsterdam 14 april 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:2066; Hof Amsterdam 6 januari 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:37.
10 Hof Amsterdam 28 mei 2014, ECLI:NL:GHAMS:2014:2466. Zie ook Hof Arnhem 8 oktober 2012, ECLI:NL:GHARN:2012:BY0240 en Hof Arnhem 22 januari 2007, ECLI:NL:GHARN:2007:BE8953.
11 Bijv. Rb. Amsterdam 13 januari 2017, ECLI:NL:RBAMS:2017:232: de rechtbank matigde een declaratie van € 17.000 naar € 5.000, omdat het volgens de rechter een juridisch noch feitelijk complexe strafzaak was die ook niet omvangrijk was. Mogelijk heeft hier nog meegespeeld dat de gewezen verdachte de betwisting van de declaratie door het Openbaar Ministerie volgens de rechter onvoldoende had weersproken. Het oordeel van de rechter had dus anders kunnen zijn als de declaratie wel gemotiveerd was onderbouwd. Zie ook: Hof Arnhem 8 oktober 2012, ECLI:NL:GHARN:2012:BY0240; Hof Arnhem 6 december 2010, ECLI:NL:GHARN:2010:BO9523; Rb. Amsterdam 25 mei 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:3599.
12 Bijv. een uurtarief van € 250, terwijl de advocaat een uurtarief van € 300 had gedeclareerd. Een onderbouwing voor het door het Openbaar Ministerie vastgestelde bedrag is niet gegeven. De rechter ging er ook niet in mee (Rb. Amsterdam 25 mei 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:3599 en 3597).
13 Rb. Noord-Holland 20 november 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:10111. Zie ook Hof Leeuwarden 5 maart 2010, ECLI:NL:GHLEE:2010:BN0357, *NJFS* 2010/196, waarin het Openbaar Ministerie beargumenteerde dat is gekozen voor een advocaat met een hoger uurtarief (van € 240) dan het

Door de rechter wordt eerder aangeknoopt bij het uurtarief dat is overeengekomen in de overeenkomst van opdracht tussen de advocaat en verzoeker.¹⁴ Dat uitgangspunt lijkt de reden te zijn waarom in veel gevallen conform het verzochte uurtarief wordt vergoed, ongeacht of het uurtarief € 240,¹⁵ € 360,¹⁶ € 500¹⁷ of € 665¹⁸ bedraagt.

De vraag waar de rechter zich bij deze uurtarieven echter voor gesteld ziet is treffend verwoord in de rechtspraak:

‘Het is de vrije keuze van een verdachte om een advocaat te kiezen. Daarbij is het aan de desbetreffende advocaat om met de cliënt een uurtarief overeen te komen. De vraag is echter in hoeverre het billijk is dat de Staat datzelfde uurtarief van de advocaat vergoedt aan verzoeker.’¹⁹

In dit kader kan de rechter belang hechten aan verschillende factoren, zoals omvang en complexiteit van de zaak. Als het gaat om een ogenschijnlijk relatief eenvoudige zaak van geringe omvang, kan dat aanleiding zijn om het uurtarief te matigen.²⁰ Wij vragen ons af of die toets in alle gevallen op zijn plaats is. Want wat een eenvoudige zaak kan lijken, hoeft dat niet altijd ook te zijn. Aan bijvoorbeeld een uiteindelijke sepotbeslissing kan heel wat werk ten grondslag liggen.

Overigens komt het in fraudezaken ook voor dat de advocaat en de verdachte een vast tarief (‘fixed fee’) overeenkomen. Zo’n afspraak staat niet in de weg aan een kostenvergoeding, zolang de toekenning daarvan maar plaatsvindt naar billijkheid.²¹ Ook een ‘no win, no fee’-afpraak (of ‘success fee’) komt in strafzaken voor. Dat houdt in dat bij succes een hoger uurtarief in rekening wordt gebracht en bij geen succes een lager uurtarief. Volgens de rechtbank Den Haag laat het in rekening brengen van een hoger uurtarief bij succes zich moeilijk

rijmen met het laten betalen van de kosten door de Staat. Daardoor ontstaat de situatie dat een cliënt bij een veroordeling (aanzienlijk) minder betaalt dan de Staat bij een vrijspraak. In dat geval zijn er volgens de rechtbank geen gronden van billijkheid voor vergoeding van het hoge uurtarief.²²

2.3 Het aantal bestede uren

Naast het uurtarief wordt in de rechtspraak ook gekeken naar het aantal bestede uren. Als de rechter vindt dat te veel uren aan een zaak zijn besteed, kan dat leiden tot matiging van het verzoek. In omvangrijke en/of complexe strafzaken, en met name in fraudezaken, kan dat discussie opleveren nu doorgaans het aantal gemaakte uren hoog is.

Er zitten namelijk, zoals hiervoor aangegeven, grenzen aan het schadevergoedingsverzoek. Zo wordt het stelselmatig opvragen van de stand van zaken als ongebruikelijk en onredelijk beoordeeld.²³ Veel tijd besteden aan een relatief eenvoudige zaak en een beperkt dossier is eveneens bovenmatig.²⁴ Het pleidooi van een advocaat in hoger beroep dat het de rechtbank ‘aan een deugdelijke grondslag [ontbreekt] om “zomaar” te zeggen dat het werk van de advocaat wel in minder tijd had gekund’ lijkt echter doel te kunnen treffen.²⁵ De rechtspraak met betrekking tot het al dan niet matigen van uren blijft nochtans wisselend.²⁶ Wie welk werk verricht wordt ook door de rechter in ogenschouw genomen. Zo zien we in de rechtspraak terug dat een beginnend advocaat meer uren mag declareren, maar dan wel tegen een lager uur-

adviesuurtarief (€ 175) en dat daarom de meerkosten niet voor rekening van justitie dienden te komen. De rechter volgde ook dit standpunt niet.

- 14 Rb. Gelderland 20 april 2016, ECLI:NL:RBGEL:2016:2227.
 15 Hof Leeuwarden 5 maart 2010, ECLI:NL:GHLEE:2010:BN0357, NJFS 2010/196.
 16 Rb. Noord-Holland 10 januari 2020, ECLI:NL:RBNHO:2020:159.
 17 Hof Amsterdam 17 februari 2016, ECLI:NL:GHAMS:2016:4950.
 18 Hof Arnhem-Leeuwarden 18 maart 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:2241.
 19 Rb. Noord-Holland 3 maart 2014, ECLI:NL:RBNHO:2014:1700.
 20 Bijv. Rb. Amsterdam 25 juni 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:3642: voor de rechtbank was onduidelijk waarom in een relatief eenvoudige en in omvang geringe politierechterzaak een ‘fors hoger’ uurtarief (namelijk € 300) was gedeclareerd dan het uurtarief van € 238 dat op de website van de advocaat was vermeld en werd om die reden het lagere uurtarief toegerekend. Zie ook Rb. Amsterdam 19 augustus 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:4554: een vergoeding tegen het uurtarief van € 380 werd van de hand gewezen omdat het om een ogenschijnlijk eenvoudige strafzaak zou gaan. Zie in gelijke zin Hof Arnhem-Leeuwarden 14 juni 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:8192. Zie ook Rb. Noord-Holland 10 januari 2020, ECLI:NL:RBNHO:2020:159, waarin de rechter oordeelde dat het uurtarief van € 360 ‘aanzienlijk afwijkt van het in eenvoudige strafzaken gemiddeld gehanteerde uurtarief’, maar werd de vergoeding toch toegewezen omdat de raadvrouw wel snel en efficiënt had gewerkt. Voor een ander voorbeeld van matiging van het uurtarief zie Rb. Amsterdam 7 mei 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:8034.
 21 Hof Amsterdam 8 juni 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:2438.

- 22 Rb. Den Haag 27 juli 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:15623.
 23 Rb. Amsterdam 14 april 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:2067.
 24 Bijv. Rb. Amsterdam 25 mei 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:3599: de rechter oordeelde dat 24,85 uur voor een relatief eenvoudige zaak (eenvoudige mishandeling) en een dossier van geringe omvang (22 pagina’s) bovenmatig was. De rechter bepaalde daarom, zonder nadere uitleg, de voor vergoeding in aanmerking te nemen tijd op 16 uur. Zie ook Rb. Den Haag 14 maart 2017, ECLI:NL:RBDHA:2017:3224: de rechtbank matigde de declaratie gelet op de geringe omvang van het dossier (19 pagina’s) en de geringe complexiteit van de zaak (diefstal of verduistering in dienstbetrekking) en het ‘aanzienlijke uurtarief van € 235’. Volgens de rechter was slechts 14 uur (in plaats van de verzochte 23,5 uur) billijk. Voor andere voorbeelden van een matiging van het opgevoerde bedrag vanwege de bestede tijd zie Rb. Den Haag 22 maart 2022, ECLI:NL:RBDHA:2022:2577 en Rb. Amsterdam 24 januari 2022, ECLI:NL:RBAMS:2022:1512.
 25 Hof Amsterdam 28 mei 2014, ECLI:NL:GHAMS:2014:2466: de rechtbank had bepaald dat de zaak juridisch noch feitelijk complex was en dat een gemiddelde tijdsbesteding van 10 uur voldoende was in plaats van de gedeclareerde 15 uur en 6 minuten. In hoger beroep treft de advocaat het hof – onzes inziens terecht – aan zijn zijde.
 26 Bijv. Rb. Amsterdam 6 mei 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:3586: de rechtbank oordeelde dat de in rekening gebrachte uren bij een relatief eenvoudige zaak moesten worden verminderd met de helft. De rechtbank merkte daarbij wel op dat een behoorlijk aantal contactmomenten en werkzaamheden om verzoeker te adviseren niet onredelijk was, omdat het ging om een verdenking (schennis van eerbaarheid) die verzoeker zal hebben aangegrepen en het de eerste keer was hij op deze manier met justitie in aanraking kwam. In een andere zaak, ook een ‘relatief eenvoudige’ zaak met een dossier ‘van geringe omvang’ werd de declaratie niet gematigd. Het aantal uren was volgens de rechter ‘veel voor een gespecialiseerde ervaren advocaat, maar niet onredelijk’ (Rb. Amsterdam 25 juni 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:3642).

tarief.²⁷ Van een meer ervaren advocaat mag worden verwacht dat minder tijd nodig is.²⁸

Ook wordt bij het oordeel over het aantal billijke uren nog meegewogen dat sommige cliënten meer tijd vragen van een advocaat dan andere cliënten.²⁹ Ook die tijd dient in beginsel de behandeling van de zaak, maar volgens de rechtbank Den Haag is die omvang niet oneindig. Op een bepaald punt komt de benodigde extra tijd voor rekening van verdachte.³⁰

De feitenrechtspraak laat voorts zien dat niet alleen een oordeel wordt gevormd over het aantal in rekening gebrachte uren, maar ook over de verrichte werkzaamheden tijdens die uren. Illustratief is de zaak waarin in de declaratie de uren waren opgenomen waarin de advocaat in de file had gestaan. Het Openbaar Ministerie was hier fel op:

‘Lange fileperioden behoeven niet in de file te worden doorgebracht. Buiten de file zijn er plekken om anderszins werk te verrichten. De hele reis had overigens op een andere manier gekund en dan was er zorgvuldig omgesprongen met tijd en geld. Om redenen van billijkheid is het gerechtvaardigd om het in de file staan niet ten laste van de belastingbetaler te brengen.’

De rechtbank ging hier gedeeltelijk in mee en wees een deel van de reistijd toe als schadevergoeding.³¹

2.4 De inschakeling van meerdere advocaten

Ook de keuze voor het inschakelen van meerdere advocaten wordt door de rechter beoordeeld in het licht van de aard, de omvang en complexiteit van de zaak. De lijn lijkt te zijn dat het de gewezen verdachte vrij staat om zich door twee advocaten te laten bijstaan, maar dat het niet billijk is om de daardoor ontstane kosten in verband met een dubbele bestudering van het dossier voor rekening van de Staat te laten komen.³²

De feiten en omstandigheden zijn aldus van belang voor de vraag of het al dan niet redelijk is dat twee (of meer) advocaten aan een zaak werken. Ook de persoonlijke en maatschappelijke impact van een zaak voor verzoeker, alsmede het gewicht en de aandacht die het Openbaar Ministerie daaraan heeft gegeven, kunnen daarbij worden meegewogen. Hetzelfde geldt voor het verkrijgen

van duidelijkheid over de feitelijke toedracht (feitenonderzoek).³³

Verder noemenswaardig is het kritische oordeel van het hof Arnhem-Leeuwarden bij het toekennen van een vergoeding voor een zaak waar meerdere advocaten aan hadden gewerkt, in teamverband en tegen verschillende uurtarieven. Ondanks de uitleg van de advocaat over de werkwijze en de vormgeving van de verdediging waren er volgens het hof geen gronden van billijkheid om de vergoeding in zijn geheel toe te kennen. Het hof matigde de vergoeding tot bijna 1/10 van het verzochte bedrag.³⁴ Ook het hof Amsterdam matigde de verzochte vergoeding vanwege de betrokkenheid van meerdere advocaten. Enkel de uren van de ter terechtzitting optredende advocaat van de gewezen verdachte werden vergoed, maar niet de uren van de media-advocaat of uren van de advocaat ten behoeve van onderzoek naar de waarheidsvinding in de voorfase.³⁵ Ook de rechtbank Amsterdam erkende dat het een gewezen verdachte vrij staat zich door meerdere advocaten of juristen te laten bijstaan, maar dat het niet zonder meer billijk is om de daardoor ontstane hogere kosten volledig voor rekening van de Staat te laten komen. Nu advocaat-stagiaires volgens de rechtbank nog niet als specialist kunnen worden aangemerkt en de werkzaamheden niet voldoende zijn onderbouwd, is toewijzing daarvan niet redelijk. Wel werden de uren van de twee specialistische bij de zaak betrokken advocaten als vergoeding toegekend.³⁶

2.5 Kosten na einde strafzaak

Het kan zo zijn dat er ook nog kosten worden gemaakt ná het einde van de strafzaak. Uit de rechtspraak volgt dat terughoudend dient te worden omgegaan met het vergoeden van kosten ter zake van rechtsbijstand wanneer het de vergoeding betreft van uren die gemaakt zijn op of na de datum van de einduitspraak of de sepotbeslissing. Uitsluitend noodzakelijke kosten die voldoende gemotiveerd zijn, komen dan voor vergoeding in aanmerking.³⁷ Bovendien lijkt het uitgangspunt te zijn dat enkel kosten die na de strafzaak zijn gemaakt maar wel (nog) zien op de strafzaak, voor vergoeding in aanmerking komen.³⁸ Daaronder vallen volgens de Hoge Raad in ieder geval de kosten die zijn gemaakt ter zake van advisering en opstelling van het verzoekschrift na het einde van de zaak.³⁹ Het verkrijgen van een andere sepotcode valt daar volgens de feitenrechtspraak dan weer niet onder. Zo vielen de kosten na de sepotbeslissing buiten het bestek van (destijds) artikel 591a Sv.⁴⁰ Dat lijkt ons niet juist. Het laatste is dan immers nog niet over de zaak

27 Hof Den Haag 24 maart 2011, ECLI:NL:GHSGR:2011:BP9393.

28 Rb. Rotterdam 6 april 2021, ECLI:NL:RBROT:2021:3111.

29 Hof Amsterdam 24 mei 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:2175.

30 Rb. Den Haag 27 juli 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:15623.

31 Rb. Amsterdam 25 juni 2020, ECLI:NL:RBAMS:2020:3643.

32 Bijv. Rb. Amsterdam 14 april 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:1836: in deze zaak ging het om een beklag tegen de verbeurdverklaring van één woning. Het Openbaar Ministerie stelde dat het aantal gedeclareerde uren door twee advocaten disproportioneel was en met 40% moest worden verlaagd. De rechter ging daar niet in mee en oordeelde dat het in deze zaak redelijk was om twee advocaten in te schakelen, nu er verschillende rechtsgebieden van toepassing waren. Ook het feit dat beiden ter zitting zijn verschenen kwam de rechtbank niet onredelijk voor. Zie ook Rb. Amsterdam 4 juni 2019, ECLI:NL:RBAMS:2019:7191. Zie ook Rb. Amsterdam 25 maart 2019, ECLI:NL:RBAMS:2019:7177.

33 Hof Arnhem-Leeuwarden 17 februari 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:1898.

34 Hof Arnhem-Leeuwarden 14 juni 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:8192.

35 Hof Amsterdam 17 februari 2016, ECLI:NL:GHAMS:2016:4950.

36 Rb. Amsterdam 3 september 2019, ECLI:NL:RBAMS:2019:7196.

37 Hof Amsterdam 20 juli 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:2233.

38 Rb. Gelderland 20 april 2016, ECLI:NL:RBGEL:2016:2227.

39 HR 20 mei 1986, ECLI:NL:HR:1986:AC9355, NJ 1987/28.

40 Rb. Oost-Nederland 13 februari 2013, ECLI:NL:RBONE:2013:CA2778. Ook de kosten die met het mededelen van het sepot aan verdachte zijn gemaakt, worden niet vergoed volgens Rb. Den Haag 27 juli 2021, ECLI:NL:RBDHA:2021:15623.

gezegd, nu het een groot verschil maakt welke sepotcode op de justitiële documentatie terechtkomt. Zo wordt een beleidsepot betrokken in een VOG-aanvraag, en een bewijssepot niet.⁴¹

3. Schadevergoedingsprocedures in fraudezaken

Veelal worden omvangrijkere fraudezaken door rechters geclassificeerd als een ‘specialisatie’ en/of als ‘complex’. Daarmee wordt over het algemeen ook door rechters rekening gehouden bij hun beoordeling of en in hoeverre er gronden van billijkheid aanwezig zijn voor toekenning van een vergoeding. Doorgaans wordt dan ook erkend dat bij een complexe zaak voor deskundige rechtsbijstand specialistische kennis vereist is.⁴² Specialistische materie kan vergen dat er vele uren en dus ook aanzienlijke kosten gemoeid zijn met het verlenen van rechtsbijstand. Een ‘hoger’ uurtarief waarin de bijzondere specialisatie van de raadslieden tot uitdrukking komt, is dan ook niet onredelijk. Hetzelfde geldt ook, zo blijkt uit jurisprudentie, voor het veelvuldig overleg dat plaatsvindt met de raadslieden van medeverdachten en voor de keuze – gelet op het voorkomen van tegenstrijdige belangen – om de rechtspersonen en de feitelijk leidinggevers van die rechtspersonen te laten bijstaan door verschillende advocaten.⁴³

Ook uit eigen ervaring weten we dat de tijdsbesteding van rechtsbijstand in omvangrijke en complexe fraudezaken kan oplopen. Vanwege de omvang van de zaak is het vaak noodzakelijk om meerdere advocaten in te schakelen en kan de aard van de zaak verlangen dat een proactieve verdediging wordt gevoerd.

Niet alle rechters beperken zich echter tot een ‘helicopterview’ ten aanzien van de billijkheidsvraag. Een beschikking die duidelijk een ingrijpende(re) toetsing van de gekozen verdedigingsstrategie laat zien, is die van het hof Arnhem-Leeuwarden. Verzoeker verzocht om een vergoeding van € 968.165,56 voor de gemaakte advocaatkosten. Het ‘oplopen’ van de kosten kwam enerzijds voort uit de wens van verzoeker dat de raadsman steeds persoonlijk betrokken was bij de handelingen in

het proces en anderzijds vanwege de noodzaak om steeds tegen de halsstarrigheid van het Openbaar Ministerie in te gaan. Voor die verdediging zijn dan ook meerdere medewerkers ingeschakeld. Het hof ging aan deze uitleg voorbij en achtte de declaraties van de raadsman niet geschikt om te dienen als uitgangspunt. Volgens het hof waren de aard, de omvang en de complexiteit van de zaak niet dusdanig uitzonderlijk dat de verzochte vergoeding redelijk was te achten. Het hof overwoog in dat kader:

‘Het betreft een procedure in twee instanties waarbij in het belang van verzoeker ook is getracht om de zaak buiten rechte af te doen en bezwaar tegen de dagvaarding is gemaakt. Er is een regiezitting geweest bij de rechter-commissaris die zes getuigen en verzoeker als verdachte in zijn eigen zaak heeft gehoord. Verzoeker is niet in voorlopige hechtenis genomen. Het procesverbaal van de FIOD (...) besloeg vier ordners van in totaal 1.225 pagina’s inclusief twee ordners met documenten en een ordner met aanvullende processenverbaal en andere na sluiting van het hoofdprocesverbaal nog toegevoegde stukken. De voorliggende rechtsvragen waren niet bovengemiddeld ingewikkeld en het feitencomplex was overzichtelijk.’

Ook zijn volgens het hof het aantal in rekening gebrachte uren en het gehanteerde uurtarief buitensporig hoog, gelet op wat redelijk is de in de strafzaak van verzoeker en het hof concludeert derhalve dat een toekenning van slechts € 121.550 (inclusief btw en kosten verzoek) op zijn plaats is:

‘(...) dat het gezien de aard, de omvang en de complexiteit van de zaak aannemelijk is dat vele in het strafrecht gespecialiseerde advocaten voor dit bedrag aan honorarium en kostenvergoeding een verdediging op hoog niveau zouden hebben kunnen en willen voeren. Het hof respecteert de keuzes van verzoeker over de inrichting van zijn verdediging, maar voor zover deze keuzes leiden tot een overschrijding van de kosten die redelijk geacht kunnen worden, dienen deze kosten niet ten laste van de Staat te komen. Het hof zal daarom het meer of anders verzochte afwijzen.’⁴⁴

Uiteraard kan de rechter een oordeel vellen over de billijkheid van de verzochte vergoeding, maar het hof handelt met dit oordeel een vergaande inhoudelijke toetsing, die overigens achteraf plaatsvindt. Het hof probeert zich daarbij een beeld te vormen van de inhoudelijke strafzaak op basis van het strafdossier. Maar het blijft lastig, zelfs aan de hand van urenspecificaties, om achteraf te reconstrueren hoe zo’n strafzaak precies is verlopen. Enige terughoudendheid is dan ook volgens ons noodzakelijk. De rechter dient slechts af te wegen of de gemaakte kosten in redelijkheid ten laste van de Staat moeten komen of voor rekening van de gewezen verdachte moeten blijven. Hoe complexer c.q. bewerklijker

41 M. Coenen & A.A. Feenstra, ‘It ain’t over till the fat lady sings’, *TBS&H* 2021, p. 183.

42 Rb. Amsterdam 3 september 2019, ECLI:NL:RBAMS:2019:7196.

43 Bijv. Rb. Den Haag 29 september 2020, ECLI:NL:RBDHA:2020:9972: door de rechter werd rekening gehouden met het feit dat verzoeker was verdacht van mogelijke fraude in de vorm van valsheid in geschrifte en oplichting bij het aanvragen van subsidie voor innovatieve kassenbouw. De rechtbank kende een vergoeding van ruim € 73.000 toe omdat de complexe, financiële en technische materie rechtvaardigde dat er vele uren en dus ook aanzienlijke kosten gemoeid waren geweest met het verlenen van rechtsbijstand. Ook het uurtarief van € 537,42 (en later € 315) was, gelet op de aard en complexiteit van de zaak die een bijzondere specialisatie van de raadslieden vergden, niet onredelijk. Zie ook Rb. Den Haag 29 september 2020, ECLI:NL:RBDHA:2020:9970, waarin de rechtbank in de zaak van gewezen medeverdachte een vergoeding toekende van ruim € 349.000.

44 Hof Arnhem-Leeuwarden 14 juni 2021, ECLI:NL:GHARL:2021:8192.

de zaak, des te moeilijker wordt het om een dergelijke afweging te maken.

In een andere zaak werd verzocht om een vergoeding van ongeveer € 320.000. Het hof Amsterdam had echter slechts deels begrip voor de gemaakte proceskosten. De gehanteerde uurtarieven kwamen het hof niet bovenmatig voor omdat verzoekster zich *'begrijpelijkerwijze van gespecialiseerde, financieel-economisch strafrechtelijke en kwalitatief hoogstaande rechtshulp'* heeft laten voorzien wegens de strafvervolgning ter zake van een van verzoeksters kernactiviteiten als commerciële onderneming. Maar wat betreft het aantal in rekening gebrachte uren overwoog het hof dat voor een vergoeding van de kosten voor rechtsbijstand in eerste aanleg 85% van opgevoerde kosten billijk is, en in tweede aanleg slechts 65%. Volgens het hof was namelijk een groot deel van de uren besteed aan een uitgebreide analyse van de feitelijke gang van zaken, waarbij eerder de inbreng van verzoekster zelf nodig was geweest dan die van de advocaten. Ook zijn vertaalkosten in rekening gebracht die het hof niet goed kon plaatsen en is de feitelijke rechtsbijstand (i.e. opstellen en indienen appelschriftuur, regiezitting, getuigenverhoor, voorbereiding zitting en de zitting zelf) in tweede aanleg beperkt gebleven. De overige tijd heeft gezien op communicatie met deskundigen van wie opinies zijn ingebracht en het ertoe brengen van het Openbaar Ministerie om het cassatieberoep in te trekken.⁴⁵ Volgens ons is het echter juist aan de verdediging om te bepalen welke analyses nodig zijn en of, en zo ja hoeveel, opinies dienen te worden ingebracht (uiteraard mits dit niet onredelijk is). Deze keuzes worden immers om een bepaalde reden gemaakt, met daarbij in het achterhoofd dat zij een (wezenlijk) verschil kunnen maken in de afloop van een zaak (en dus de strafzaak hebben gediend). Het hof lijkt dan ook verder te gaan dan de vraag of een vergoeding voor de gemaakte kosten billijk is en wekt daarmee toch enigszins de indruk alsof er meerwerk is verricht. Dat is te ongenueanceerd: de verdachte is immers niet voor niets vrijgesproken.

4. Een marginale toetsing voorop!

Het moge duidelijk zijn dat elke zaak anders is, elke verdenking een andere aanpak vergt, het verschil maakt of een enkel feit of meerdere feiten ten laste zijn gelegd, er medeverdachten zijn of niet, onderzoek à décharge is verricht, onderzoekswensen zijn opgegeven en uitgevoerd (getuigenverhoren, etc.) of afgewezen door het Openbaar Ministerie (dan wel de rechter-commissaris en eventueel daarna zijn toegewezen door de rechtbank ex artikel 182 lid 6 Sv), bezwaar is gemaakt tegen de dagvaarding, een of meerdere regiezittingen hebben plaatsgevonden, overleg met advocaten van medeverdachten heeft plaatsgevonden, met het Openbaar Ministerie in

gesprek is gegaan voor een buitengerechtelijk afdoening of sepot, en ga zo maar door. Elke zaak is anders. Uit een urenspecificatie kan echter niet (altijd) goed worden afgeleid hoeveel tijd en voorbereiding waarin is gaan zitten en welke processtrategische beslissingen daaraan ten grondslag hebben gelegen. Het is dan ook lastig voor een schadevergoedingsrechter om dat goed te kunnen toetsen. In onze optiek strekt de billijkheidstoets niet zo ver dat de rechter een vergaand inhoudelijk oordeel over de processtrategie moet geven. Eerder past daarbij dat wordt erkend dat sommige typen zaken bewerkelijk zijn en dat daar meer tijd en dus advocaatkosten mee gemoeid zijn. Uiteraard moet de rechter de aard, omvang en complexiteit van de zaak beoordelen aan de hand van het strafdossier en alle stukken die daar nadien aan zijn toegevoegd, maar wel met een bepaalde afstand (een 'helicopterview'). Aan de vervolgens gekozen processtrategie door de advocaat en diens cliënt moet niet achteraf worden getornd. Dat geldt eens te meer in complexe fraudezaken waarin door de verzoeker juist bewust voor een gespecialiseerde advocaat is gekozen. So wieso is een te intensieve en inhoudelijke toetsing door de rechter in een schadevergoedingsprocedure niet gewenst, gelet op de perikelen die daarbij kunnen ontstaan met de onschuldpresumptie, zoals uitgebreid aan bod is gekomen in ons eerdere artikel.⁴⁶

Behalve dat een te inhoudelijke toetsing door rechters wrijving kan opleveren met de onschuldpresumptie (zie wederom ons eerdere artikel), de vrije advocaatkeuze en de autonomie van de advocatuur heeft deze ook tot gevolg dat de afhandeling van de advocaatkosten er niet eenvoudiger op wordt. Want wat voor de ene rechter billijk is, is dat voor de andere niet. Door iedere gemaakte analyse, ingediende opinie, gepleegd telefoontje etc. in de strafzaak onder te loep te nemen en te beoordelen of het zogenaamde 'prijskaartje' daarvan wel past binnen een effectieve en noodzakelijke verdediging gaat enige eenheid in de jurisprudentie verloren. De rechtspraak is dan ook de afgelopen jaren erg diffuus geworden.⁴⁷ Het zou een goede ontwikkeling zijn voor de rechtseenheid wanneer de rechter niet te intensief en inhoudelijk toetst en meer oordeelt vanuit de gedachte die ten grondslag ligt aan de schadevergoeding, namelijk dat een persoon achteraf beoordeeld ten onrechte in het strafproces is betrokken en daardoor onnodig advocaatkosten heeft moeten maken.

45 Hof Amsterdam 6 januari 2022, ECLI:NL:GHAMS:2022:37.

46 K.M.G. Demandt & C.A.M. Janssen, 'Gewikt en gewogen: de vergoeding van advocaatkosten (530 Sv)', *TBS&H* 2022, p. 11.

47 Zie ook A. Çişmen, 'De vrijspraak is een feit... vervolgens begint het gesteggel over geld', 26 oktober 2017, www.sdu.nl.

5. Conclusie en toetsingskader

In dit artikel zijn wij ingegaan op de keuze voor een bepaalde advocaat, diens in rekening gebrachte uren, de keuze voor een bepaalde processtrategie en de overige factoren die een rol (kunnen) spelen bij de beoordeling van de gronden van billijkheid van vergoeding van de gemaakte kosten van rechtsbijstand door de rechter. Daarbij hebben wij in het bijzonder aandacht besteed aan de factoren waar het nogal eens ‘fout’ gaat bij grote en/of complexe fraudezaken. Het is niet eenvoudig om een bepaalde lijn uit deze erg diffuse rechtspraak te destilleren. Desalniettemin leiden wij uit de rechtspraak toch een bepaald toetsingskader van de rechter af, dat handig kan zijn voor de onderbouwing van schadevergoedingsverzoeken (ook buiten fraudezaken). Daarbij is het volgens ons aan de verzoeker (c.q. diens advocaat) om ervoor te waken dat de rechter slechts een billijkheidstoets hanteert en daarbij de gekozen processtrategie van de advocaat – behoudens bijzondere omstandigheden – in ere laat. Laten we immers niet vergeten dat het de Staat is die met het (onterechte) strafrechtelijk onderzoek of vervolging is begonnen, en dat dit voor de gewezen verdachte mogelijk tot meer schade kan leiden dan enkel de kosten van rechtsbijstand (bijvoorbeeld reputatieschade, relatieproblemen en/of uitstoting door kennissen).

Daarom geven wij de volgende handvatten voor het indienen van een verzoek tot vergoeding van de gemaakte kosten van rechtsbijstand:

- Het vertrekpunt is en blijft de **declaratie** van de advocaat. Geef de rechter dus altijd inzicht in de declaraties. Zorg ervoor dat deze transparant, duidelijk en gedetailleerd genoeg zijn.
- Van belang is dat de declaratie is onderbouwd met onderliggende **urenspecificaties**. Vermeld altijd of de gewezen verdachte deze (volledig) heeft voldaan. Het kan ook van toegevoegde waarde zijn om de overeenkomst van opdracht bij te voegen, omdat daaruit het afgesproken uurtarief blijkt en welke advocaten op de zaak worden ingeschakeld.
- Bij de beoordeling van de gronden van billijkheid wordt de **aard, omvang en complexiteit** van de onderliggende strafzaak betrokken. Zorg ervoor dat de rechter genoeg inzicht krijg in deze drie factoren. Denk bijvoorbeeld aan het toelichten van de volgende zaken:
 - Is de zaak eenvoudig van aard?
 - Wat is de verdenking?
 - Wat is de omvang van het dossier (uitgedrukt in ordners – want dat spreekt meer tot de verbeelding)? Hoeveel pagina’s?
 - Is bijzondere, specialistische kennis noodzakelijk?
- Let erop dat er geen gronden van billijkheid zijn om de vergoeding (volledig) toe te kennen, als de ver-

goeding **bovenmatig** wordt geacht of de kosten aan verzoeker **zelf zijn te wijten**.

- In hoeverre is het aan verzoeker zelf te wijten dat hij deze kosten heeft moeten maken?
- Onderbouw het specialisme van de advocaat. Een toelichting waarom een gespecialiseerd advocaat voor deze zaak noodzakelijk is geweest, verhoogt de kans op toewijzing van het verzoek (conform het verzochte **uurtarief**).
- Bij een omvangrijk schadevergoedingsverzoek kan het – ondanks ons betoog dat dit er niet toe zou moeten doen – goed zijn om te onderbouwen waarom is gekozen voor een bepaalde processtrategie.
 - Waarom is proactief verdediging gevoerd?
 - Bijv. waarom zijn meerdere opinies gevraagd?
- Let op bij de **inzet van meerdere advocaten**. Rechters beoordelen kritisch of de (daardoor ontstane hogere?) kosten volledig voor rekening van de Staat moeten komen.
 - Als sprake is van aanvullende werkzaamheden, licht dat dan zorgvuldig toe, om te voorkomen dat wordt aangenomen dat sprake is van dubbele werkzaamheden.
 - Maak inzichtelijk wie waarvoor is ingeschakeld en waarom (ook als het andere dan de gekozen advocaten zijn).
 - Maak inzichtelijk welk uurtarief voor wie is gedeclareerd en wat diens functie is (geweest) en hoe de verdeling van de werkzaamheden heeft plaatsgevonden (tijdsefficiënt, geen dubbel werk verricht e.d.).
- Motiveer de noodzakelijkheid van de kosten van rechtsbijstand gemaakt ná het einde van de strafzaak en motiveer waarom deze nog zien op de strafzaak en dus moeten worden vergoed.

Het beoordelen van een 530 Sv-verzoek is geen sinecure. De schadevergoedingsrechter is immers niet bij de inhoudelijke zaak betrokken geweest als een vrijspraak is gevolgd of als de zaak wordt geseponeerd. Juist daarom zou het goed zijn als de rechter zich distantieert van een te intensief en/of te vergaand billijkheidsoordeel. Het is (in beginsel) aan de cliënt en aan de door hem ingeschakelde advocaat of advocaten om zijn processtrategie te bepalen.